

УДК 349.2: 331.2 (477)

Малюга Леся Юріївна,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ФОРМИ АДАПТАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

У статті виявлено форми адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС. Охарактеризовано соціальне законодавство на предмет притаманності кожної із форм. Деталізовано специфіку апроксимації, імплементації, координації, уніфікації, гармонізації як форм адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС. На основі цього констатовано, що адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС здійснюється активно та різносторонньо. Наукове дослідження виконано в рамках держбюджетної теми № 16БФ042-01 «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС».

Ключові слова: соціальне законодавство, євроінтеграція, соціальні стандарти, соціальні права, форми адаптації законодавства.

Малюга Л.Ю. Формы адаптации социального законодательства Украины к законодательству ЕС

В статье выявлены формы адаптации социального законодательства Украины к законодательству ЕС. Охарактеризовано социальное законодательство на предмет присущих каждой из форм. Детализировано специфіку апроксимации, имплементации, координации, унификации, гармонизации как форм адаптации социального законодательства Украины к законодательству ЕС. На основе этого констатировано, что адаптация социального законодательства Украины к законодательству ЕС осуществляется активно и разносторонне.

Ключевые слова: социальное законодательство, евроинтеграция, социальные стандарты, социальное право, социальное обеспечение, формы адаптации законодательства.

L. Maliuga Forms of adaptation of the social legislation of Ukraine to the EU legislation

The forms of adaptation of the social legislation of Ukraine to the EU legislation are revealed in the article. The social legislation as for the nature of each essential form is characterized. The specific character of approximation, implementation, coordination, unification, harmonization as forms of adaptation of

the Ukrainian social legislation to the EU legislation is given in details. On the basis of this it is stated that the adaptation of the social legislation of Ukraine to the EU legislation is carried out in an active and versatile way.

Key words: *social legislation, eurointegration, social standards, social rights, social security, forms of adaptation of legislation.*

Актуальність. Фактично із моменту проголошення незалежності, одним із стратегічних та незмінних напрямів зовнішньополітичного курсу України є набуття членства та інтеграція до Європейського Союзу, про що було вперше зазначено ще у постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02.07.1993 року [1]. Важливість даного напрямку можна пояснити із однієї сторони, роллю та значенням даного міждержавного об'єднання для міжнародної економіки та геополітики, а із іншої – історичною приналежністю України до європейських народів. Саме тому, інтеграція у європейський простір є важливим стратегічним орієнтиром у подальшому розвитку нашої держави.

Євроінтеграція є вибором українського народу, що ґрунтується на усвідомленні європейської ідентичності, належності до європейської цивілізації та спільності історичної долі з європейськими народами [2]. Особливість європейської спільноти, до якої прагне належати Україна, полягає у тому, що для таких держав фундаментальними є права людини та їхній захист, цінність людського життя і здоров'я, усвідомлена необхідність задоволення соціально-економічних потреб. При цьому основними умовами євроінтеграції України все ж є досягнення належного рівня зближення та узгодженості українського законодавства із правовою системою Європейського Союзу, забезпечення прав людини, адаптація соціальної політики України до стандартів Європейського Союзу тощо. Ще у 1994 році Україна взяла на себе одностороннє зобов'язання вжити заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства ЄС. Безумовно, цей процес постійно викликає інтерес серед науковців [3].

Аналіз праць вітчизняних вчених дозволяє зробити висновок про необхідність з'ясування змісту та сутності даного процесу у сфері соціального законодавства, а особливий інтерес викликає різноманіття форм адаптації. Це обумовлено низкою соціальних проблем, які існують в Україні та потребують розв'язання, оскільки не зважаючи на ухвалені рішення, у сфері соціального законодавства бажаних результатів поки не досягнуто. Тому, адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС є шансом для України змінити існуючий стан справ. Втім для цього, важливим є не лише не лише законодавче, а й наукове забезпечення.

Стан дослідження. Серед дослідників адаптації законодавства України до законодавства ЄС, у тому числі й соціального, можна виділити таких, як: Н.Б. Болотіна, І.З. Брацук, С.В. Грищак, С.В. Істомін, П.М. Лисенко,

В.Ф. Москаленко, Н.М. Мужикова, Н.М. Пархоменко, О.В. Прилипчук, В.Ф. Пузирний, П.М. Рабинович, Л.А. Семиног, Г.О. Слабкий, О.В. Тищенко, О.Ф. Черномаз, М.М. Шумило тощо. Важливий внесок у всебічному вивченні фундаментальних та прикладних проблем адаптації права ЄС здійснено науковим колективом Центру вивчення проблем адаптації законодавства України до законодавства ЄС юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, до складу якого входять: О. О. Губанов, М. Г. Кравченко, Р. С. Мельник, О. А. Музика-Стефанчук, О. С. Проневич, А. М. Орлеан, М. О. Стефанчук та ін [4]. Аналіз останніх правових наукових робіт, присвячених питанню адаптації законодавства України до законодавства ЄС, свідчить про те, що наразі не проведено комплексне наукове дослідження питань форм адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, що свідчить про доцільність дослідження даного питання.

Метою статті є детальний аналіз форм адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС.

Основний зміст. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС в наукових джерелах визначається як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. *Acquis communautaire* – це французький термін, який використовується в рамках Європейського Союзу та вживається для визначення норм, напрацьованих за час існування Європейського Співтовариства, які мають сприйматися як факт країнами, що вступають до Союзу, і не підлягають обговоренню, і не можуть бути змінені або усунені шляхом переговорів [4, с. 7]. Тобто, адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС полягає у тому, що загальноприйняті норми європейського законодавства мають стати частиною вітчизняного законодавства. При цьому, вони не можуть бути змінені у відповідності до вітчизняних умов, а мають прийматись саме у тій формі, у якій прийняті в рамках Європейського Союзу.

Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 №1629-IV [5] метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначено розвиток національного законодавства у напрямі його зближення із законодавством ЄС та забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів актів законодавства. Соціальна сфера законодавства у даному нормативно-правовому акті не визначена як пріоритетна, втім зрозуміло, що виходячи із основних принципів Європейського Союзу, без адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС є неможливою інтеграція України у європейський соціально-економічний простір. Пізніше, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана 21 березня 2014 року [7], вимагає від держави формування соціально-економічної політики, метою якої повинно бути досягнення європейських стандартів рівня життя і доступність, фінансова стабільність та якість системи соціального захисту громадян.

Враховуюче те, що адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС відбувається протягом більш, ніж десятиліття, вважаємо, що за цей період низка європейських стандартів стали частиною вітчизняної правової системи, що обумовлює їх різноманіття, і відповідно багатогранність форм їх адаптації. Формами адаптації законодавства України до законодавства ЄС, згідно праці С.В. Гришака, є: 1) апроксимація процес прийняття, внесення змін чи скасування правових норм з метою наближення положень національного законодавства до положень актів законодавства Європейського Союзу для створення належних умов імплементації правового порядку Європейського Союзу; 2) імплементація – цілеспрямована організаційно-правова діяльність держави з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації прийнятих, відповідно до міжнародного права, зобов'язань; 3) транспозиція процес прийняття, внесення змін чи скасування правових норм з метою досягнення ідентичності з відповідними актами законодавства Європейського Союзу (транспозиція може означати копіювання тексту законодавчого документа дослівно в національне законодавство або пряме посилання на міжнародний акт у національному законодавстві); 4) координація процес узгодження тієї частини національного законодавства та практики його застосування, по якій наближення або транспозиція є неможливими або непотрібними; 5) уніфікація процес упровадження в національні правові системи єдиних юридичних норм з метою зближення цих правових систем або створення на їх основі спільної міжнародної правової системи; 6) гармонізація процес узгодженого розвитку національних законодавств, усунення між ними суперечностей та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або прийняття окремих правових рішень з метою зближення правових систем [8, с. 274-275]. Тому, на підставі перерахованих форм, проаналізуємо вітчизняне соціальне законодавство на предмет притаманності йому кожної із них.

1. Апроксимація. З моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році Європейський Союз та Україна динамічно розвивають двосторонні відносини. У лютому 2005 року в рамках Європейської політики сусідства було прийнято План дій «Україна – ЄС», який власне і є зразком апроксимації у сфері соціального законодавства. Так, в рамках Плану дій «Україна – Європейський Союз» від 12.02.2005 [9] були передбачені наступні заходи: запровадження ефективних заходів щодо зниження рівня бідності та підвищення рівня зайнятості, спрямованих на істотне зменшення кількості населення, що перебуває за межею бідності, та посилення соціальної інтеграції, включаючи стабілізацію системи освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг для всіх верств населення; недискримінаційне ставлення до працівників-мігрантів (працевлаштування та умови праці). Не усі напрями були належним чином реалізовані, проте можна зробити висновок, що саме у такий спосіб було здійснене створення належних умов імплементації правового порядку

Європейського Союзу, оскільки вважалось, що прийняття Плану дій значно наблизить українське законодавство, норми та стандарти до законодавства Європейського Союзу.

2. Імплементация. Дана форма адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС застосовується найчастіше. Її сутність полягає у тому, що європейські норми та стандарти вводяться у правову систему держави через норми вітчизняного законодавства. Тобто, у разі прийняття будь-якого нормативно-правового акту у соціальній сфері, в якому будуть встановлені європейські норми та стандарти, матиме місце імплементация соціального законодавства ЄС в законодавстві України. В Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення розроблених Міністерством соціальної політики планів імплементации деяких актів законодавства ЄС» від 21 січня 2015 р. № 34-р [8] визначено перелік Директив ЄС, згідно із положеннями яких має здійснюватись прийняття вітчизняних нормативно-правових актів в соціальній сфері: 1) Директива Ради 79/7/ЄЕС від 19 грудня 1978 р. про поступове запровадження принципу однакового підходу до чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення; 2) Директива Ради 91/383/ЄЕС від 25 червня 1991 р. про доповнення заходів із сприяння покращенню безпеки та охорони праці працівників з фіксованим строком працевлаштування або тимчасовим працевлаштуванням; 3) Директива Ради 91/533/ЄЕС від 14 жовтня 1991 р. про обов'язок роботодавця інформувати працівників про умови, що застосовуються до контракту чи трудової угоди; 4) Директива Ради 92/85/ЄЕС від 19 жовтня 1992 р. про вжиття заходів з поліпшення безпеки та охорони здоров'я на виробництві вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, або годують; 5) Директива Ради 97/81/ЄС від 15 грудня 1997 р. щодо рамкової угоди про неповну зайнятість, укладеної ETUC, UNICE та СЕЕР; 6) Директива Ради 98/59/ЄС від 20 липня 1998 р. про наближення законодавства держав-членів щодо колективного звільнення; 7) Директива Ради 1999/70/ЄС від 28 червня 1999 р. щодо рамкової угоди про роботу на визначений строк, укладеної ETUC, UNICE та СЕЕР; 8) Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 р. щодо імплементации принципу рівності між особами незалежно від расової чи етнічної приналежності; 9) Директива Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 р., що встановлює загальну систему рівності у сфері зайнятості і професійної діяльності; 10) Директива 2002/14/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 11 березня 2002 р. про встановлення загальних правил інформування та консультації працівників Європейського Співтовариства — Спільної декларації Європейського Парламенту, Ради та Комісії про представництво працівників; 11) Директива 2003/41/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 3 червня 2003 р. про діяльність установ трудового пенсійного забезпечення та нагляд за ними; 12) Директива Ради 2004/113/ЄС від 13 грудня 2004 р. про імплементацию принципів рівності чоловіків і жінок у доступі до товарів і надання послуг. Директиви є такими законодавчими актами ЄС, які вводяться безпосередньо через національне законодавство. Вони зобов'язують держави вжити заходів,

спрямованих на досягнення визначених у ній цілей.

3. Транспозиція. Дана форма адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС є доволі специфічною, тому вона й надалі у більшій мірі залишається на етапі розробки проектів нормативно-правових актів, а не їх прийняття. Копіювання тексту законодавчих документів актів ЄС вітчизняним законодавцем фактично не здійснюється. Більш традиційними формами у даному контексті все ж є імплементація та уніфікація.

4. Координація. Прикладом координації соціального законодавства України до законодавства ЄС є укладення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [9]. Для соціальної сфери прийняття даної угоди має велике значення, із огляду на те, що її положеннями встановлено наступні цілі: 1) покращення якості людського життя; 2) протистояння спільним викликам, зокрема глобалізації та демографічним змінам; 3) збільшення кількості та покращення якості робочих місць з гідними умовами праці; 4) сприяння розвитку соціальної та юридичної справедливості у контексті реформуванні ринку праці; 5) сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість та захищеність; 10) посилення рівня соціального захисту та модернізації систем соціального захисту, зокрема щодо якості, доступності та фінансової стабільності; 11) скорочення бідності та посилення соціальної єдності. Укладення даної угоди має на меті наближення українського законодавства, норм та стандартів до законодавства Європейського Союзу, шляхом прийняття її положень, та вчинення конкретних дій щодо вдосконалення внутрішнього законодавства.

5. Уніфікація. На сьогоднішній день, однією з найбільш поширених форм адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС є уніфікація. Прикладом уніфікованих нормативно-правових актами у досліджуваній сфері є конвенції Міжнародної організації праці: Рекомендація №67 щодо забезпечення доходу 1944 р.; Конвенція №102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р.; Конвенція №118 про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення 1962 р.; Конвенція №157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення 1982 р.; Рекомендація №167 щодо встановлення міжнародної системи забезпечення прав у галузі соціального забезпечення 1983 р. Кожен із перерахованих нормативно-правових актів впроваджений у національну правову систему, а також в національні правові системи низки європейських держав. Юридичні норми кожного із них є єдиними, тобто положення даних нормативно-правових актів в кожній із держав мають однаковий зміст. За рахунок цього, правові системи різних держав зближуються, а соціальне забезпечення здійснюється на основі у цілому аналогічних стандартів.

6. Гармонізація. По суті, гармонізація соціального законодавства України

до законодавства ЄС розпочалась задовго до прийняття Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [8]. Тобто, фактично протягом усього періоду незалежності Україна за відсутності конкретних зобов'язань у цій сфері здійснювала гармонізацію свого законодавства з правом Євросоюзу без погодження із європейськими інтеграційними організаціями. Тому, більшість вітчизняних нормативно-правових актів у соціальній сфері у тій чи іншій мірі гармонізовані із соціальним законодавством ЄС.

Таким чином, можна резюмувати, що на сьогодні формами адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС необхідно вважати апроксимацію; імплементацію; координацію; уніфікацію; гармонізацію.

Висновки. Підсумовуючи здійснене дослідження, дійдемо до висновку, що на сьогодні адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС здійснюється активно та різносторонньо. Проаналізувавши форми такої адаптації, ми схилиємось до думки, що Україною виконуються взяті зобов'язання у зазначеній сфері. Єдиною формою, яка у значно меншій мірі представлена, у порівнянні із іншими, є транспозиція. Втім, активне застосування інших форм нівелює негативні наслідки такого стану. Звернемо увагу на те, уніфікація та гармонізація є найбільш поширеними формами, і їх застосування відбувається регулярно протягом усього періоду незалежності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Основні напрями зовнішньої політики України. Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 № 3360-ХІІ. Відомості Верховної Ради України від 14.09.1993. № 37. стаття 379
2. Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу: доктринально-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2016. № 3. С. 59-69. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_3_11.
3. Угода про партнерство і співробітництво між Україною, Європейськими співтовариствами та їх державами-членами: від 14.06.1994 р. Офіційний вісник України. 2006. № 24. ст. 1794.
4. Малюга Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. Eurasian Academic Research Journal-2017. №3. Р. 32-36.
5. Мужикова Н.М., Пузирний В.Ф., Семиног Л.А. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС: Навч. посібник. Сіверський інститут регіональних досліджень. Чернігів: Деснянська правда, 2007. 169 с.

6. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України від 16.07.2004. 2004 р. № 29. Ст. 367.

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27.06.2014. Офіційний вісник України від 26.09.2014. № 75. том 1. стор. 83. стаття 2125

8. Гришак С. В. Теоретичні основи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Форум права. 2012. № 4. С. 273-277

9. План дій «Україна Європейський Союз». Міжнародний документ від 12.02.2005. URL http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693 (дата звернення: 29.09.2018)

10. Про схвалення розроблених Міністерством соціальної політики планів імплементації деяких актів законодавства ЄС. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 34-р URL <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/247892146> (дата звернення: 24.09.2018)

УДК – 347.9

Мельник Ярослав Ярославович,

*кандидат юридичних наук,
докторант Інституту законодавства
Верховної Ради України,*

Мельник Марія Богданівна,

*аспірант Інституту законодавства
Верховної Ради України;
юрист I категорії Центру проблем імплементації
європейського соціального права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**МІСЦЕ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА**

Стаття присвячена з'ясуванню місця соціальних прав у системі цивільного судочинства. Визначається взаємозв'язок із дотриманням судом